

1/14
b/c

0-2 b

K34/33

635(14)

J.P.M. Malatši

1

Maina a dimela tšohle di lemilwego.

Agriculture & diet of Makhušane's people

1. Leotša.
2. Lefela.
3. Mphōgō.
4. Lerōrō.
5. Lešalang.
6. Motōtē goba nyōba.
7. Lesalabu goba mogapu.
8. Moraka.
9. Mototse.
10. Mofudi.
12. Morōtse.
13. Motsekwane.
14. Monawa.
15. Mokgakga.
16. Mogō.
17. Mokgopo.
18. Letsoko.
19. Lebake.
20. Lehloko.
21. Mokhure.

2

Leotša ke semela seo se lewago bupi e lego seo se dirwago ka dithōrō tša leotša. Gomme ga se lewe lehlaka goba matlakala. Gomme ke sejo se rategago kudu ge go dirilwe bogobe bja semela se. Go tšwa dithōrō tša semela ge di omile gomme tša tšhelwa ka hudung ke gona tša tšhelwa metse tša hlobolwa gomme la tšwa mōrōkō, gomme ka morago a anegwa ka letšatši gore di šilege go tšwe bupi, ge di omile. Gomme go gong motho o tšwa dithōrō tša šilwa ka ntle le go ya hudung gore go dirwe bōgōbe bjo bitšwago mōgabō.

Leotša ge le gadikilwe gomme la šilwa la tšhelwa dikōkō goba ditshedu mme la setlwa le dira sejo se bitšwago sekuku. Gomme sona se fetša ngwaga se sa sinyale se beilwe ka dipitšeng. Leotša le dira gape sejo se bitšwago sekgwa. Go tšhiwa bopi bja hlakantšhwa le metse gomme ga dirwa lekota la apewa goba la bešwa gore e be mphago wa motho ge a tšere leeto.

3. Lefela ke semela se lewago gabedi. Lefela le a bešwa la lewa le sešo la oma dithōrō tša lona. Gape lefela le apeilwa la lewa ele dithōrō. Dithōrō tša lefela ge di apeilwe dia tshwakelwa ka dikōkō ya ba sejo sa mphago ge motho ale leetong.

Gomme sejo se se golo ke bōgōbe bja Lefela. Gomme bōgōbe bo dirwa ka go hlōbōla dithōrō ka morago ge morōkō o tšwele ga setlwa gore go tšwe bopi. Dithōrō tša lefela di a gadikwa ka moeta gomme tša bitšwa dithuu. Gomme tša tšhelwa dikōkō. Gomme sejo se ga se lewe lehlaka goba makala. Mokgatšo ke bōgōbe bja go dirwa ka dithōrō tša lefela. Gomme motho o tšia dithoro a thuba ka tšhilo le lwala ke bōgōbe bja go tia ka teng.

Mphōgō ke semela sa go jewa dithōrō e lego bopi. Bōgōbe bja mphōgō ga bo bose. Mphōgō o lokile kudu go dira kōmelō ya mageu goba mapoto. Sephse ke sejo sa mphōgō sa bana. Se bose kudu.

- 4 Leroro ke semela se šomišwago bjalo ka leotša. Mo go semela se go lewa dithōrō. Ga ele medu le mahlaka le makala a sona ga jewe. Dithōrō dia hlobolwa gomme tša ntšhwa mōrōkō. Ka morago tša anegwa, gomme tša šilwa yaba bopi. Gomme lerōrō ga le diri sekuku le ge ele sekgwa. Bōgōbe bja lerōrō ga le bose go feta leotša.

Lešalan ga le dire bogobe. Gomme sejo sa lešalang ke mogabo fela. Gomme lona leswana le lerōrō. Lehlaka le medu le makala ga a lewe.

Motōte ke semela sa go jewa lehlaka le dithōrō. Lehlaka le lewa le sale tala. Motho ge a ja lehlaka la nyōba o tloša lehlalo la ka ntle mme a tshotla sa ka gare. Dithōrō tša nyoba ga di diri bōgōbe bjo bose. Gomme di šomišwa fela go dira dikomelo tša mapoto.

5 Lesalabo goba legapu, go lewa matlakala go dira morōgō. Gape go lewa le seenywa seo se bitšwago legapu. Legapu le lewa le sa apeilwa goba le apeilwe. Ge motho a rata a ka beša legapu le sale le lenyane.

Moraka o lewa maraka ele dienywa tša gona ge e sale tša nyane. Gape le mahlare a moraka a dira morogo. Ge maraka a omile go dirwa dibjana tša go jela.

Motōtse o lewa letotse ele kenyo ya semela se. Gomme yona e jewa e apeilwe. Le makala a yona a dira morōgō.

Mofudi le wona go lewa mafudi le mahlare a wona. Mahlare a dira morōgō. Mafudi ge a sa botšwa ka go apewa ga lewe. Mafudi ge a apeilwe ka bopi bja leotša a bitšwa thōphi.

Banna ba bangwe ga baje thōphi. Thōphi e bose kudu kudu ge e lewa ka lebese la dikgomo.

Thōphi ga e sebjwe ka morōgō. Gape ga e lōkwe ka letswai. Gomme thōphi ke sejo se bose kudu kudu.

6 Morōtsē o lewa marōtsē a ona bjalo ka mafudi. Gomme mo go marōtsē go lewa seenywa le mahlare a ona. Gomme ona a apewa mme a tšhelwa bopi bja leotša. Gape le lona le kwana le lebese kudu.

Motsekwane o bjalo ka morōtsē ka mmala. Eupja motsekwane ke wo monyane kudu kudu. Motsekwane ga o-rate ke batho kudu kudu ge e se matlakala a ona a dirago morōgō.

Dithōtse tša motsekwane di šomišwa go tšhela morōgōng gore morōgō o be bose.

Monawa o lewa dienywa le matlakala. Dinawa ke dienywa tše di jewago ge motho a di apeile. Morōgō wa monawa o feta merōgō ka-moka ka bose ge o tšhetšwi dikōkō.

635 Monawa goba dinawa ke sejo se bose se rategago kudu-kudu.
Gomme se tsongwa kudu ke basadi.

Mokgakga ke semela se jewago dienywa le matlakala.

7 Matlakala a dira morōgō. Dithōtse ke tša go tšhela merogong.
ye mengwe goba nameng ya phōōfōlō. Kgakga e lewa e sale ye
nyenyana ele tala. Le ge e apeilwe e lokile.

Mogō o lewa dienywa le matlakala a ona. Ge mogō o nale
digo o lewa di sale tše nyenyane kudu di apeilwe. Ge di godile
di dirwa dilo tša go kga metse. Gape tše dingwe ke dibjana
tša go nwela bjalo. Morōgō wa mogō ga o bose kudu kudu.

Mokgopo o lewa dikgopo e sale tše nyenyane. Gape le
matlakala a ona a dira morōgō bjalo ka mogō. Ge dikgopo di
godile ke dilo tša go rwala meetse tše bitšwago kgapa. Tše
dingwe di dirwa megopō ya go jela dijo le go sebela merōgō
ka gare. ~~Mogō~~ Mokgopo wo mogolo motho a le tee a ka seke a
o rwala. Dithotse tša ~~na~~ wona di a lewa ge di tšhetši merōgōng.
Mabjalo a tšhelwa ka gare ga dilo tše bitšwago dikgapa.

Serētō ke sekgopo sa kgoši se sa molōmo. Sekgopo ga se
dirwe molomo wo mogolo.

8 Letsoko go šomišwa matlakala a lona fela. Gomme lona
le šomišwa ka dinkō. Batho ba bangwe ba koma ka molomo.

Lebake le bjalo ka letsoko le šomišwa ka ganong e lego
moši wa lona fela. Lebake le na le maatla go feta letsoko
mo mothong.

Lehloko go šomišwa peu ya lona go tšhela merogōng ya di-
mela tše dingwe. Gomme lona le bjalo ka sehlare sa lešōka.
Lehloko go dirwa sekuku ka lona bjalo ka dikōkō. Peu ya
lehlōkō ke ye nyenyana kudu.

Mokghure go nyakega dithoro tša wona fela go dira makhura.
Makhura ao ke a go tlola ke basadi. Gomme go gadikwa dikhure
tša tšwa makhura bjalo ka nama ya makhura. Makhura a tšhelwa
dikgopong tše bitšwago se-dibelo ke gona makhura a tla fetša
mengwaga le mengwaga.

- 635 Dijo tše lewago ngwaga ohle ke:-
- 9 (1). Bogôbê goba bôôswa (2). Dinawa (3). Morôkô.
 Tše lewago ka dinako:- (1). Thophi (2). Sekuku.
 Go lewa bogobe le thophi le dinawa ka bontšhi. Sekuku
 le dikôkôrô le morôgô dilewa ka bonyane. Tša menate ke dinawa
 le thophi le sekuku. Gomme tša setlwaelo ke bogôbê, le
 morôgô. Banna ba bantšhi ga ba je thophi goba dinawa. Basadi
 ga ba je sekuku.

Merôgô

Dienywa tša lešoka tše lewago ka ngwaga o mong le wo mong ke
 tše:-

1. Magwagwa 2. marapa 3. mmilô 4. motlomma 5. Maatakobala
6. marula 7. matšhidi 8. Dingapo 9. Ditutu 10. mago
11. mafa. 12. Dipaba 13. Dikgalo 14. Dihlakola 15. Dirakangwaga
16. Môrôbêrôbê 17. Difaratšhweni 18. Difeige 19. Dithôkôlô.
20. Diphaphê. Gomme di-enywa kamoka di tšwa ga tee ka ngwaga.

10 dimeleng tše latelang.:-

Dimela	Dienywa
Mogwagwa bana ke	Magwagwa.
Morapa bana ke	marapa.
Mmilô bana ke	mabilô.
Motlomma bana ke	ditlomma.
Moantakôbala bana ke	maantakobala.
Morula bana ke	marula.
Motšhidi bana ke	ditšhidi.
Mongapô bana ke	dingapô.
Mogô bana ke	magô.
Mofa bana ke	mafa.
Mmaba bana ke	dipaba.
Mokgalô bana ke	dikgalo.

Tše kamoka ke dimela tša mêrê ye megolo kudu kudu.

Motutu bana ke ditutu.

	Mohlakola bana ke	dihlakola.
	Morakangwaga bana ke	dirakangwaga.
	Mōrōbērōbē bana ke	dithōbēthōbē.
	Mpharatsšhweni bana ke	Dipharatsšhweni.
	Mofeige bana ke	ditōrōfeigē.
11	Morōkōlō bana ke	dithōkōlō.
	Mophaphe bana ke	diphaphe.
	Motswala-kgōrō bana ke	ditswalakgōrō.
	Mōnamōnōpi bana ke	dinonnopi.
	Mokgokgoma bana ke	digokgoma.
	Mogwane bana ke	dikgwane.
	Mohlakauma bana ke	dihlakauma.
	Morakala bana ke	rija .marakala.
	Mopo bana ke	dipo.

Dimela tše lewago medu tša lešoka.

serō.

Makenyana.

Malesōkwana.

Lesilo.

Lerōle.

Kgose.

Mothintimoma.

Mogagaleleme.

Mogabe.

Tše kamoka di lewa medu fela.

12 Dimela tše lewago ka ngwaga wa tlala fela ke tše:-

1. Molokwane 2. Motōlō 3. Mathōkhōtha. 4. Molala.

Mōlōkwa o lewa dithoro tša wona tše di swanago le tša leotša. Gomme le kutu gona kgope ya wona e a lewa.

Motolo o lewa kgofe ya wona.

Mothōkhōtha o lewa dithōrō tša wona.

Gomme ona o dirwa bogobe le molōkwa o dirwa bogōbē ka bopi bja yona.

Gomme tšona di lewa ke mang le mang. Gomme ga go nyakege tumelelo ya kgoši ge go lewa dimela.

Kgoši ga e fiwe se bego ga e se ge go lewa seenywa sa morula mo kgoši e swanetšego go fa mokgope badimo pele. Gomme ka morago batho kamoka ba thome go loma lešola ka melokō ya bona. Gape yo mong le yo mong o tla fa ba gagwe badimo gore go sebe le pelaelo ya badimo ge batho ba nwa Mokgope bao ba phelago.

13. Dimela le dikenyo tše kaone.

Dimela	Dikenyo
Motlomma	Ditlomma
Mogō	magō
Motutu	Ditutu
Mohlakauma	dihlakauma
Mogwagwa	digwagwa
Mongapo	dingapo
Mofeige	difeige
Morula	marula

Tše ke dimela tša dienywa tše rategago kudu kudu go feta tšohle. Gomme tše dingwe kamoka dina le mohola o monyane mo bathong. Motho o ithuta tšohle dikenywa ka go dija e sale yo monyane le go šupjwa ke ba bagolo ge a gola. Gomme tše dingwe motho ge a sa di tsebe a di ja kudu di ka mo direla kotsi bjalo ka ditutu, difeige, dipharatšhweni, mabilo. Basadi ba tseba dienywa go feta banna ka ge ele bona ba šomi ba tšona ge di sale šokeng. Gomme ge di fihlile ka gae ba a di sōla goba go abela banna le bana kamoka. Gomme tšona di šomišwa ka lesolo la basadi le basetsana. Ke gore basadi le basetsana ba di rwala ka bontšhi hlageng ka diroto goba malokwa ge ele marula banna ba šetše magae. Ge dimela ele tše kgolo banna ba di rema ka dilepe gore basadi ba kgone go dikga.

14

Mafsi a lewa ele lebese goba ele a bodila. Mafsi a hlakangwa le dijo tše mehuta huta tše lewago ke batho. Le dikenywa tše ntšhi di hlakangwa le mafsi bjalo ka ditlomma, ditutu, mabilo. Mafsi a lotwa kamoka legapeng. Ge a kgahlile a bitšwa lesêrê a tšhelwa ka pitšeng. Mafsi a lebese ga hlakangwe le a matšatši.a fitilego. Gomme a lotwa ka ngwakong. Gomme mo mafsi a lesêrê a lotwago gona pitša ya gona e swanetše go dirwa lešoba gore go tšwe meetse ao a bitšwago hloya goba hlogwa.

15 Gomme ka morago ga matšatši a se makae ge pitša e tletši a solwa gore a lewe ke motse ka moka. Gape ke sejo se botse sa baeti. Lebese ga le lewe ke basadi le basetsana.

Ka hloya go apewa bogšbê bjo bose. Mafsi a lewa le-baka kamoka la ngwaga. Banna le bašimane bona ba ja mafsi tšatši le tšatši elego mafsi a lebese. Mafsi a lewa fela goba sejo se tluaetšego. Ngwana o fixwa lebese la dipudi go tloga tšatši leo a belegilwego ka lona.

16 Nama e lewa le baka le lengwe le le lengwe bjalo ka bogobe, ge e sa hlokege. Nama e lokišwa ka go dirwa megwapa gorê e ome, ge ele ye ntšhi. Nama e apeiwa goba ya bešwiwa goba go lepa. Melao ya go ja nama ke ya go tseba ditho tše iletšwago go lewa go motho yo mong le yo mong. Basadi ga ba je nama ya hlogo ya /phššfššlš goba seruiwa. Masogana le bona ba iletšwa go ja ditho tše dingwe tša hlogo bjalo ka leleme goba bjoko. Le moko wa phššfššlš goba seruiwa ga o dumelelwe go lewa ke mašoboro. Le madi ga lewe ke bao ba sa bollago. Ge motho a ja madi a sa bolla mohlang a bolla o tla tšwa madi a mantšhi ge a bolla bodika mo a ripjwago mokgopana wa pele. Nama e jewa ka merštš ge ele hlogš ya go lewa ke banna kgšršng.

Ditho tša nama ke dirope, matsogo, noka, dihlakore, thamo leomš le hlogo, le mohlana le tša ka teng mala le mogodu le dibête le maswafo, diphio le pelo.

Motho yo mong le yo mong o fiwa kabelo ka bogolo le ka go tswalwa.

Ge monna a bolaille kgomo o swanetše go a bela bana bao elego banna ka go fetana. Ngwana yo mogolo o fiwa serope.

Moratho letsogo bjalo bjalo. Ngwana yo e lego lesogana o fiwa thamo ge ele pudi. Ge ele kgomo ga fiwi selo o tla ja ka lapeng le ba lapa la monna wa motse. Mogodu wa kgomo ke wa mokgekolo wa motse. Dingatha di lewa ke badiša. Ngate
 17 ke seripa se seng sa ka tša teng gomme yona go tsenywa dinama tše bose tše di iletšwago motho yo mong le yo mong a senago le ngwana wa mošimane. Ge motho a ka ja nama ye o tla belega ngwana wa mošimane goba ngwanxenyana a le bjalo ke tše o bolotše. Dinama tša dinomyana ga di lewe ke mašoboro. Ge lešoboro le ka ja nonyana e tla tšwa ka hlogong mohlang a bolotšwa bodika. Ke gore e tla tšwa ka hlogong ya fofa bjalo ka pele e sa phela.

Nose. nose e tumišega kudu mo bathong. Nose ge e rafilwe e a belwa ba motse goba ba lopa kamoka. Nose ga e gobelanywe se sejo se seng. Basadi ba iletšwa go ja maana a nose. Maana a nose ke bana ba nose elego dibokwana tše e lego bana ba nose.

Nose ga e lewe ke mosadi wa moimana. Ge a ka ja nose ngwana wa gona o tla rotha lerwe.

18 Dinkoko tše tsebjwago ke tše mašotše dinhlwa, tšie, magôrô. Dinhlwa ke dilo tše hlagago ga tee ka ngwaga. Gomme tšona ke dilo tše tswalwa go ke magôrô. Motho ge a rata go rafa nhlwa o swanetše go ruta mekgwa ya diolo. Seolo seo se senago nhlwa se bitšwa setona. Gomme sa go ba le dinhlwa ke setshadi. Gomme seolo se o tla hwetša se na le mahlo a mantšhi. Mahlo ke meletjana yeo magôrô a photšego gore dinhlwa di tšwe gona ge letšatši le sobela. Ke gona motho o swanetše go siba seolo se. Go sebja ke go thiba meletjana yeo ka mabu. Ke gore motho o ts'ala molomo ka phate gore molomo wa meletjana etswale.

635

Ke gona motho o swanetše go dira modiro wa matšatši kamoka ge tšatši le sobela. Ka moragô a dire molete ka hlokomelo gore a lokele pitšana ya go swara dinhlwa. Ka moragô a tswale molete ka godimo ka makala a dihlare gore dinhlwa di se fofe.

19 Dinhlwa di fofa nako ya mantšiboa ke gona dinhlwa di rafswa mantšiboa. Morafi wa dinhlwa o šomiša mokotla goba pitša gore di se fofe. Ge motho a rafa tšona o swanetše go apara mokgopa matsogong gore a se lome ke magôrô. Ge motho a rata ge hwetša dinhlwa o swanetše go siba diolo tše ntšhi. Gomme ka moragô morafi o tla apea dinhlwa tša gagwe. Ge di bodule a di aniga ka letšatši. Gomme ke sejo se monate kudu kudu. Di tshwakelwa ka dikôkô, le letswai.

Ge mosadi a apeile dithôrô tša lefela go tshwakelwa ka tšona, tša fiwa monna ga thwe ke metôbô.

Mehtôbô ke sejo seo mosadi a se direlago monna fela. Dinhlwa di dira se-šebo ge nama e se gona. Gape go dirwa sekuku ka sona. Dinhlwa ga di lewe ke bana kudu. Dinhlwa ke sejo se segolo go ba mošate. Dinhlwa ke kgadinama. Ge di rafilwe di išwa badimong. Ge motho a ka dija ka ntle le go fa badimo pele motho a ka hwetša molato wa go lekana kgomo goba tše pedi. Dinhlwa di lewa ka tšhidi. Ke gore sehlare sa go alafela. Ge go llwe dinhlwa ka ntle le kgoši go tla phulega phefo ye kgolo.

Ge motho e le moimana ga dumelwe go tsena seolong sa ye mongwe. Ke gore dinhlwa di ka se be gona. Dinhlwa di ba nako ya lehlabola. Dinhlwa tša tšwa meleteng ya tšona ga di sa boela.

Dinhlwa di jewa ka ntle le bôgôbô. Ke sejo sa go fiwa baeti:

Mašotše ke dibokô tše lewago ke batho kamoka. Dibokô tše ke bana ba se rurubele. Gomme tšona di a golwa ka diroto le ka mekotla ke basadi. Ge ba fihlile gae ba di apee ka dipitša. Ka morago di anegwe gore di ome.

Ge di omile di a bolokwa ka dipitšeng gore batho ba šebe ka tšona. Gomme tšona di bose kudu ge di tšhetšwi dikōkō.

21 Mašotše ga ilelwi, a lewa ke mang le mang. Mašotše a hlolega naking ya selomo.

Tšie ke sejo se bjalo ka mašotše. Gomme le yona e golwa ke basadi. Mo gong le banna bathuša basadi go gola tšie. Tšie ge e apeilwe ya anegwa ya oma e dira nako ya telle batho ba eja. Tšie e bose kudu ge e tšhetšwe dikōkō.

Magōrō a dula ka gare ga seolo. Gomme ona a gadikwa gore motho a šebe ka ona. Magōrō a fepjwa ke basetsana mo diolong ka bjang. Magōrō a loma kudu kudu. Ba swari ba magōrō ba swanetše go hlōkōmela.

22 Go ja go lewa ga tee ka letšatši. Go lewa ge batho ba ya bōrōkōng goba mmantšiboa. Bašimane le masogana ba ja ka mep̄hatho ya bona. Monna o jela gagwe a e tee. Mosadi go gong o ja le bana ba basetsana. Sejo se a bigwa ka ditelo goba, mogopō. Mōgrōgō le wona o nale dibjana tša wona. Dibjana tša morogo di bitšwa diritswana. Ga go dijo tše monna a jago le mosadi goba barwe. Bana ba banyane ba ngwathelwa diatleng ke mmabo. Gomme ga ele motho yo mogolo o ja goba o ngwatha ka nnoši.

Ga go dumelelwe ke monna go hwetša yo mong a ja a eme. Gape ge go jewa ga go tshwe mare goba mathe.

Motho yo mong le yo mong ga swanelwa go hwetšwa a na le ditšhila diatleng goba sefahlogong sa gagwe ge go lewa. Ge go llwe go hlapiwa diatla ke ba bagolō fela.

23 Bjala. Mehuta ya mabjala ke e:- 1. Bjala 2. Phepha 3. Mokgōpē 4. Mapōtō. Bjala bo dirwa ka leotša goba lerōrō le lefela. Ge go dirwa bjalwa go setlwa macpi a mantšhi ga dirwa bōgōbē bjo bontšhi bja meetse. Mabele a mangwe a a enwego a medišitšwego gomme a anegwa ka letšatši a a šilwa gore e be komelo a tšhelwa ka gare go bogobe bjoo bja bjalwa gore bo bidiše.

Komelo e tšhelwa ge bogōbē bo fodile. Letšatši la mathomo ke la go riteletše. La bo bedi ke la go apea. La boraro ke la go omela. La bone bo a hlotlwa bja ba bja nwewa. Bjalwa ga bona s bego sa kgoši goba mokgomana ge e se bjalwa bja go loma bja mabele a maswa ao e lego tebogo ya setšhaba go kgoši ge e nešitše pula. Bjala bja mathomo bo dirwa ke kgoši bja go fa badimo ngwaga o mong le wo mong. Bjala bo nwiwa ke batho ba naga yeo kamoka ka go kgobakana felo go tee banna le basadi. Bjala bo abiwa ke monna o tee ka digō. Banna ba bagolo ba bo ga fela ka go fiwa mosomo ke basadi e lego tsibišo ya ge bjalwa bo fedile go dirwa. Ge moabbi a abela batho le bona ba thušana go nešlana ka ge ele ba bantšhi. Bjalwa bo nwiwa ke mohloutli pele, goba motho yo a kgonago go kwa bjala ge bole bose le ge ele phiri. Gomme ge bo išitšwe pele ga batho bo tla nwiwa ke mosadi wa motse wo o pele gore a tloše boloi. Gomme ka morago e ka ba mang le mang.

Mpholo o ntšhwa ke mong bjala e lego mosadi. Ge kgoši e nwa bjala batho ba swanetše go reta kgoši, le go loša kgoši.

Phepha e dirwa ka mokgōpe wa marula le mabele. Gomme molao o tee le wa bjala.

Mokgope o dirwa ka marula fela. Go hlabiwa marula a tšhelwa ka dirotong gomme a šogiwa. Go hlaba marula ke go ntšha magapi. Ge go šogilwe malōlō ka moka a marula a tla hlatswaga gore e be kgano. Ke gona dithapo kamoka tša marula tša ba thokō kgano ya šala mme ya tšhelwa ka dinkgong. Ke gona gosasa mokgope o tla hwetšwa o bidile. Gomme ge go le bjalo o bitšwa letoba, ke gona ga o ešo wa fetša go bela. Ke gona o tla tšhelwa dipitšeng gape gore o bele. Ka mamose ke mokgōpē. Mokgōpē ke seno se bogale kudu. Ga go dumelelwe go nwa mokgōpē pele ga badimo ba mošate.

Mokgōpē o ba ga tee mo ngwageng e leng lehlabula.

Ka marula go dirwa dikōkō tšeo e leng sejo se segolo sa banna go dira sekuku.

Mapôôtô a dirwa ka bogôbê. Gomme ona ga a apewe bjalo ka bjala. Go šogiwa bogôbê ka diatla go fihla e le meetse ao a ka tšhcolwago komelo. Gomme ona a hlwa tšatši ka le tee fela gomme ka mosc a nwewa. Mapoto ke sejo se segolo sa monna. Gape ga nwewe ke bašimane goba mosadi.

Ge mosadi a sa diri mapôôtô o a nyatšega mo bathong. Mapôôtô ke sejo se fiwago moeng.

26 Lebake (patše) ga go tsebje gore e tšwa kae. Le limilwe kgaufsi le metse goba kgaufsi le gae, le ge e le mašemong. Lebake le bjälwa ke banna. Mo go lona go lotwa dipeu. Lebake le bjälwa nako ya selomo. Ge go hlokega pula lebake le a nošetšwa. Go kgobelwa matlakala a lona.

Sa mathomo lebake le a kgobelwa, gomme ka morago la anegwa. Ge lebake le kgobetšwe le bipjwa ka dilo tše dingwe gore le kgote. Ge le sa kgotišwa lebake ga le na bogale goba bose. Le kgogwa ka dipea tša lenaka goba lehlaka le lefsika le lehlaka le hlomilwego peêng ya fase. Gape le ka sekgôkgôthi di a bēla bela. Ga go kgôge motho yo mong ka ntle le tumelêlô ya mong pea. Mōlôkô wa kgoši ga o a dumelelwa go kgoga lezbake. Moreti ge e le mkgogi wa lebake o dumeletšwe go kgoga le ge e le moreti. Molaodi wa ditaola ga kgone go laola ge a sešo a kgoga lebake.

27 Lebake le dira mkgogi goba bogale go dilo tšohle. Gape le ga motho maatla ge a šoma mešomô.

Lebake le tsongwa kudu kudu ke banna. Basadi ba kgoga lebake ge ba tsene ke medimo gore ba be le bogale go bina gare ga batho ba bantšhi.

Gomme ba le bitša ka ina la tsoko la badimo goba more wa dithabeng. Ke gona baopedi batla tseba gore modimo tsomang. Ge a kgogile o tla fetša fase ka maoto.

Motšoko. Ga go tsebje mo o hlagilego gona. Motšoko o kgogiwa lerole la ona ka dinkô. Motsoko o dirwa ke ba ba o tsebago.

Motšoko wa dinko o t hlakanywa le mōlōra wa magapi a marula goba senela se bitšwago sepowane, gomme wa gadikwa ka mollo e le lerole.

28 Motšoko o rekišwa o sešo wa šilwa e sale matlaka fela. Gomme o ka reka mabele goba pudi goba nku. Le kgomo motšoko o a reka. Motšoko o kgogwa ke banna le basadi le bana kamoka. Go tsebjwa mohuta o tee fela wa motšoko wa dinko.

Motšoko wa dinko o tumešega kudu kudu. Ge motho a sa kgoge motšoko wa dinko o be a nyatšega mo bathong. Motho yo mong le yo mong o swanetše go kgogiša yo mong. Letšoko ga le kgogiwi ka mephatho.

Eupja lešōbōrō ga le dumelwe go kgoga tšoko la basadi banna ba go wela. Peu ya motšoko e a lotwa ke mong wa yōna. Letšoko ge le rengwilwe le a pipjwa gore le kgote bjalo ka lebake. Le lemiwa gae goba x nokeng mo go nago le meetse. Motšoko o lemiwa nako kamoka ya ngwaga.

End. S.635.

Ka Motlalekgomo

J.B.M. Malatši.